

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Stenåldersskelett från Hvellinge i Skåne och något om våra fornkranier
Fürst, Carl Magnus
Fornvännen 5, 13-29
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1910_013
Ingår i: samlar.raa.se

de nyupptäckta markgrafvarna i Hvellinge stödjade ännu mindre en sådan åsikt för Sveriges vidkommande. Det grafskick, som de representera, förefaller helt enkelt att vara en fortsättning af den ursprungliga, före de stora stenkammargrafvarnas tid rådande seden att skydda de döda genom att nedmylla dem i jorden utan någon omslutande dyrbar kista eller grafhög.

Det skulle vara intressant att, då materialet af kända markgrafvar blifvit större, söka bestämma, huruvida samma dateringsgrunder skulle kunna användas för dessa som för Jyllands "enkeltgrave"; således att man på grund af grafgodset kunde fastslå, att yxgrafvarna voro äldre än dolkgrafvarna. Visserligen afse dessa dateringar afgränsade graffält i Jylland, men det förefaller ej osannolikt att samma principer, som där tillämpats vid nedläggande af grafgoods, stort sedt kunnat vara gällande för alla samtida grafformer och för vida större områden.

STENÅLDERSSKELETT FRÅN HVELLINGE I SKÅNE OCH NÅGOT OM VÅRA FORNKRANIER.

AF

CARL M. FÜRST.

 föregående uppsats: *Markgrafvar från stenåldern i Skåne* redogör Otto Rydbeck för, huru i en grusbacke i Hvellinge under besvärliga omständigheter tillvaratagits kranier och skelettresten af fem männskor och huru han dessutom gjort fynd af stenålderssaker i samband med skeletten. Efter ett besök på platsen med docent Rydbeck och preparator Otto Mattsson lät jag genomsöka hela den nedrasade grusmassan, men kunde därigenom endast obetydligt komplettera skeletten. Vi undersökte vid vårt besök i Hvellinge en nyss påträffad stenåldersgraf belägen i en åker.

De af Rydbeck tillvaratagna kranie- och skelettdelarna från grusbacken i Hvellinge hafva tillhört en fullvuxen man, en fullvuxen äldre kvinna, en halfvuxen individ, ett barn på ungefär fem år och ett på ungefär två år. Benresterna från grafven på åkern hafva säkert tillhört två vuxna individer, sannolikt en man och en kvinna.

Samtliga benen från grustaget voro gula såsom grusets färg och ej det ringaste förmultnade. Genom raset hade en del ben skadats, brutits och förkommit. Emellertid uppsamlades styckena med största omsorg, och föreligga nu kranierna och skeletten af de båda fullvuxna ganska fullständiga efter att styckena hopfogats. Af den halfvuxna individen saknades mycket af skallens ben och en hel del skelettben. Från femåringen fanns endast ett par stycken, däraf ett stycke af en underkäke med tänder, som angaf åldern. Tvååringens skelett var relativt fullständigt, dock saknades flera af skallens ben.

Benen från grafven på åkern voro i hög grad förmultnade, så att intet fullständigt ben kunde hopsättas och endast ena sidan af ena kraniet kunde delvis sammanfogas.

De omnämnda skeletten kunde arkeologiskt bestämmas att tillhöra stenåldern och dess senare skeden.

Kranierna och skeletten från grushögen visa sådana anatomiska former, att fyndet måste uppfattas såsom ett af de intressantaste skelettfynd, som gjorts i vårt land, och komplettera i väsentlig grad de fynd, som förut gjorts af stenåldersskelett i denna samma socken för femtio år sedan. Kranierna från detta fynd beskrefvos först, 1860 af N. G. Bruzelius och sedan, 1899 af Gustaf Retzius.

Det fullvuxna manskraniet är mesocefalt på gränsen till brakycefalt med index 79,3. Det har en utpräglad typ öfverensstämmande med den, till hvilken en stor del af de i Borreby på Seland funna kranierna höra. Denna Borrebytyp har sin mest markerade representant i det kända manskranium, *Borreby V*, som afbildas af Quatrefage och Hamy i *Crania ethnica* och nu nyligen hos H. A. Nielsen i hans *Bidrag til Dan-*

marks forhistoriske befolknings (særligt stenaldersfolkets) anthropologi.

Fig. 1.

Fig. 2.

De för detta kranium (Borreby V) mest utmärkande ka-

raktärer äro en obetydlig brakycefali (index 80), synnerligen kraftiga ögonbrynsbågar och glabella, sluttande panna från en

Fig. 3.

Fig. 4.

hög hjässpets, belägen ungefär motsvarande hjässknölarnas frontalplan, en från hjässpetsen ganska snabbt stupande bågform bakåt utan egentlig nackknöl, ögonhålör rektangulära.

Det vore endast att repetera dessa karaktärer, om jag nu skulle skildra manskraniet från Hvellinge (*fig. 1 och 2*). Det har dock ej så hög hjässpets, om den än är väl markerad. Kranialindex är ej långt ifrån densamma (79,8). Om alla Borrebykraniererna af denna typ visa sig höra till en särskild stam eller ras, så är det klart, att manskraniet från grustaget i Hvellinge lika väl som Bruzelius Hvellinge kranier höra till densamma stammen eller rasen.

Kvinnokraniet från Hvellinge grusbacke (*fig. 3 och 4*) är det mest brakycefala stenålderskranium vi hittills känna från Norden. Dess kranialindex är nämligen 86,1. Ögonbrynsbågar finnas men såsom vanligt hos kvinnor och äfven hos Borrebys kvinnokranier ringa utvecklade. Pannan är ganska hög. Profillinjen höjer sig något mot hjässan, dock utan spets, för att sedan bakåt hastigt sänka sig nedåt utan nackknöl. Nackhålet är beläget långt tillbaka. Ansiktsprofilen visar om ej så djupt belägen nasion (suturen, där pann- och näsben mötas), som hos manskraniet så dock ej obetydligt insänkt. Hakan är kraftigt framskjutande. Sedt ofvanifrån visar det runda kraniet sin största bredd vid hjäsknölarna och en stark afsmalning framåt mot pannan. Detta starkt brakycefala kvinnokranium, som vid första påseende ger intryck af att vara af annan typ än manskraniet, tyckes mig vid närmare granskning dock vara att se såsom en kvinnlig variation af samma typ eller ras. Genom att suturerna eller "sömmarna" mellan kraniets ben helt eller delvis äro genom sammanväxning utjämnade, hvilket icke är förhållandet hos manskraniet, angifves, att kvinnokraniets ägarinna varit ej obetydligt äldre, när hon dog, än manskraniets ägare var.

Af den halfvuxna individens kranium återstår blott så mycket, att jag kan approximativt angifva det vara mera ovalt d. v. s. mera mesocefalt åt dolikocefal riktning än manskraniet. Af femåringens kranium funnos, såsom sagts, endast ett par benstycken, ett pannbensstycke ock ett underkäksstycke med tänder. Tvååringens kranium var något fullständigare, dock mycket bristfälligt.

Skelettets ben i öfrigt angifva för mannen en kraftig kroppsväxt och en kroppslängd på 172 ctm eller något mera. Lårbenen äro starkt bågböjda med kraftig linea aspera och tillplattning i sin öfre skaftdel. Skenbenen visa en markerad retroversion af öfre stycket. Mannen bör alltså i vanlig kroppställning haft relativt ej obetydligt böjda knän. Skenbenens skaftdel, i synnerhet i deras öfre del, är i högsta grad sammanpressad från sida till sida, så att benen blifva, hvad man kallat, "sabelskenben". Jag har aldrig förut sett denna form så högggradig. Det tal, som angifver detta, index cnicus, är enastående lågt för båda benen, nämligen 58,9 för höger och 56,8 för vänster. De prehistoriska Feignaux hafva för samma index 62,8 och elsassiska stenåldersben lika som Cromagnon 63 (Topinard). Nutids fransmän 69,3.

Kvinnans lårben äro i olikhet med mannens ovanligt raka. De äro i högsta grad platymera d. v. s. tillplattade framifrån och bakåt. Deras index platymericus är 53,6 h. och 55,3 v. Såsom ett enastående tal har den af Hultkrantz meddelade index 55,9 för ett skenben af en Ona-indian varit. Här hafva vi alltså ännu märkligare former. Mannens index platymericus var 72,2 h. och 69,4 v. Denna egendomliga tillplattning af lårbenens skaft förekommer nästan konstant hos neolitiska tidens folk. Detta konstateras äfven af Hvellingsfyndet, i det de fyra individerna från grustaget, hvilkas lårben äro i behåll, och de ifrån åkergrafven visa samma karakter. I likhet med 15åringen från Viste stenåldersfynd på Jäderen i Norge har äfven 15åringen från Hvellinge platymera lårben, och är det af alldeles särskildt stort intresse att kunna konstatera platymeri hos en tvååring. Dennes små lårben visa emellertid ej blott tydlig platymeri utan äfven särskildt vackert på det fullt öskadade ena lårbenet, en relativt mycket stor trochanter tertius, ett förhållande af stort intresse. Dessa märkliga ting har jag här velat framhålla för att visa af huru stor betydelse det är, att skelettbenen och ej blott skallarna upptagas med omsorg och bevaras vid våra arkeologiska gräf-

ningar. Hvellingeskeletten öka i väsentlig grad det antropologiska värdet af fyndet. Det är nämligen ej alltid man fått kranier med säkert därtill hörande öfriga skelettdelar från våra forngrafvar.

Af de hopfogade kraniestyckena från åkern i Hvellinge har jag kunnat approximativt bestämma det ena kraniet till brakycefalt med ungefärlig index 83. Profillinjen antyder, att kraniet varit af Borrebytyp.

Bruzelius säger, då han talar om de 1859 tillvaratagna kranierna å Hvellinge prästgård, att åtskilliga af de af Worsae 1859 anträffade kranierna "likna de vid Hvellinge funna så betydligt, att man skulle nästan kunna utbyta dem mot hvarandra utan att man skulle märka bytet". Jag anser mig kunna påstå det samma med ännu större rätt för det af mig här omtalade Hvellingemanskraniet, i synnerhet sedan jag varit i tillfälle att se Borrebykranierna i "oldsagssamlingerne" i Köpenhamn. Öfverensstämmelsen är slående. Tydligt är, såsom jag ofvan sagdt, att vi stå inför en utpräglad kranietyp med bestämda karaktärer, men mer eller mindre markerade hos olika kranier. Vi kunde visserligen likaväl tala om en Hvellingetyp som om en Borrebytyp, men från Borreby hafva vi ej blott flera kranier af denna typ och bättre bevarade, vi hafva dem också sedan gammalt kända, hvarföre typen, ja kanske rasen, bör bära Borrebys namn.

Hvellinge är emellertid ej enda fyndplatsen i Skåne för denna kranietyp. Vi finna den, då vi genomgå Gustaf Retzius *Crania Svecica Antiqua* och dess härliga bilder hos kranierna från Köpinge och en antydning till inblandning hos kraniet från Fjelkinge. Vi se den hos kranierna från Askeröd i Bohuslän och äfven hos ett par västgötakranier. Svelvikkraniet från Norge visar sig vara om ej en variation af denna typ så åtminstone en bastardform med inblandning därifrån.

Den andra markerade formen eller kranie-typen från stenåldern, som äfven funnits i Danmark och där äfven bland kra-

nierna från Borreby samt i dominerande grad i Västergötlands stenåldersgrafvar, är ej ännu påträffad i stenåldersgrafvar i Skåne. Jag menar den dolikocefala kranieform, som i *Crania suecica* är afbildad såsom n:o 1 och 2. Det är den typ vi numera allt mer och mer och säkert med full rätt kalla den nordiska kranietypen.

Om man har befogenhet att uppställa ännu en brakycefal kranietyp från vår stenålder och om Borrebytypen skulle kunna uppfattas såsom blandningsform mellan den och den nordiska, äro väckta frågor, som jag här ej kan gå in på. Hvad som är påtagligt är, att Borrebytypens kranium, som kan vara brakycefalt eller mesocefalt, visar, vare sig det är en mera ursprunglig form eller en senare blandningsform, en så bestämd kranietyp, att vi hafva största anledning se den såsom ras- eller stamrepresentant.

I hvarje fall är det af stort intresse undersöka, hvilka upplysningar om vår nordiska befolkning under olika tider och nu först under stenåldern, vi kunna få af en procentssammansättning af de olika kranieindexgrupperna. Jag använder härför måtten af de svenska kranier, Gustaf Retzius och af de danska kranier, H. A. Nielsen publicerat jämte dem, som jag här ofvan meddelat. Jag får alltså 44 svenska och 119 danska stenålderskranier, som visa för

<i>Danmark</i>	23 proc.	dolikocef.	47 proc.	mesocef.	30 proc.	brakycef.
<i>Sverige</i>	48 "	"	43 "	"	9 "	"

Skillnaden mellan procenttalen för de båda länderna är slående. Att kranierna från Borreby spelar en viss rol härvidlag är säkert, då 31 Borrebykranier visa

10 proc. dolikocef. 51 proc. mesocef. 39 proc. brakycef.

Dock förändras procentförhållandena för Danmark ej synnerligen mycket om vi från de 119 danska borttaga de 31 Borrebykranierna och beräkna procenten på resten, som då visar

27 proc. dolicocef. 46 proc. mesocef. 27 proc. brakycef.

I Danmark fanns enligt hvad de funna kranierna visa, äfven då Borrebykranierna ej medräknas, rikligare med brakycefaler

än i Sverige, så vidt våra hittills beskrifna kranier angifva. Då Skåne otvetydigt står Danmark nära i arkeologiskt hänseende under stenåldern och då såsom jag nämnt Hvellinge- och Köpingekranierna visa sig tillhöra Borrebytypen, så anser jag mig böra undersöka, huru indexgruppernas procenttal förhålla sig, ifall jag öfverför de skånska kranierna till den danska gruppen och tager dem bort från den svenska gruppen, dit jag lägger det norska Svelvikkraniet. Jag får då för

Danmark med Skåne:

23 proc. dolikoc. 48 proc. mesoc. 29 proc. brakyc. (129 st.),
och för

Sverige utan Skåne med Östnorge:

54 proc. dolikoc. 40 proc. mesoc. 6 proc. brakyc. (35 st.)

Vi se alltså, att procentsiffrorna med eller utan Skåne bli desamma, hvilket stödjer en uppfattning, att Skåne och Danmark ej blott utgöra samma arkeologiska stenåldersprovins utan äfven samma folkprovins med samma rasblandning. Siffrorna för Sverige utan Skåne visa ännu mera utprägladt de grupp-talsförhållanden, som angåfvos för Sverige med Skåne. Dolikocefalerna äro nu med sina 54 procent ännu mera härskande.

Sven Nilsson och andra ställde Stegekraniet från Möen m. fl. brakycefala kranier samman med en ursprunglig lappska befolkning. Denna åsikt är öfvergifven och skulle annars fallit ibland annat på att vår här omtalade Hvellingekvinna varit minst 160 ctm lång. Mannen var minst 172 ctm.

Efter Sven Nilssons tid har den uppfattningen gjort sig allt mer gällande, att inga nya folkinvandringar skett efter den första bosättningen i Norden, så att kulturinvandringar ägt rum, men folket varit städse detsamma. På sista tiden har dock tendens till något förändrad uppfattning visat sig både hos en del arkeologer och antropologer.

En folkinvandring behöfver emellertid ej vara liktydig med plötsligt inryckande eröfringsfolk, utan kan likaväl ske så småningom af inflyttande enstaka individer eller flockar af människor. Import af hustrur och slafvar från främmande

land är ej heller att se bort ifrån. Invandringar af olika folk- och ras- element hafva säkerligen pågått sedan tidig stenålder och hafva aldrig upphört utan pågå ännu alltjämt under förändrade former. De hafva liksom utvandringarna varit intensivare under vissa perioder än under andra ock hafva på olika vida områden förändrat prägeln på befolkningen, ej blott i afseende på dess kultur, utan äfven på dess antropologiska karaktär. Så pågå förändringarna ännu både af vårt eget lands befolkning och af alla andra länders.

Vi skola bättre förstå detta, om jag fortsätter mina procentberäkningar på kranienierna från senare tidsperioder. Sorgligt nog gör bruket att bränna de döda, som inträdde efter stenåldern, att vi i synnerhet från bronsåldern disponera så få kranier. Sammanställer jag emellertid alla fornkranienierna, som hittills i Norden funnits och beskrifvits, samt några jag uppmätt i Lunds anatomiska museum, så får jag följande tabell för Sverige, Norge och Danmark.

Stenålder:

29 proc. dolikoc. 46 proc. mesoc. 25 proc. brakyc. (164 st.)

Bronsålder:

55 proc. dolikoc. 31 proc. mesoc. 14 proc. brakyc. (29 st.)

Järnålder:

66 proc. dolikoc. 29 proc. mesoc. 5 proc. brakyc. (103 st.)

Det är intressanta serier, dessa tal visa. Med tiden stiger procenten för dolikocefalerna, faller för mesocefalerna och än mera för brakycefalerna. Folket blir alltmer homogent. Under järnåldern tyckas, såvidt man får dömma af hittills funna kranier, folk och ras hålla på att bli identiska.

Procenttalen för järnålderskranienierna i Sverige och Danmark äro förunderligt lika, som ses af nedanstående sammanställning.

Sverige 65 proc. dolikoc. 29 proc. mesoc. 6 proc. brakyc.

Danmark 68 " " 29 " " 3 " "

Jag återgår nu till stenålderskranienierna. På basis af arkeologiska och geologiska fyndomständigheter kunna vi ej

bestämman någon tidsföljd för våra stenålderstyper. Vi träffa dem samman i grafvar från senare nordisk stenålder. Då hafva de båda fått fast fot i Norden och blandadt sig med hvarandra, så att intet talar då om deras olika ålder härstädes. Dock är det topografiskt antropologiska momentet, jag förut antydtt ett faktum, som ovillkorligen måste fästa uppmärksamhet vid sig och som vi ej gärna får anse tillfälligt. Brakycfalerna och Borrebytypen äro, såsom vi sett, talrika i Danmark och Skåne, enstaka i Västergötland, där långskallarna med sin typ dominera. Detta ger en fingervisning på olika befolkningsförhållanden.

När vi veta, att Danmark och Skåne tidigare mottagit människor än Västergötland, bör det ligga nära till hands att tänka, att den rastyp, som under senare stenåldern gaf särskild eller olika prägel åt folket i Danmark och Skåne, utgjort den ursprungliga befolkningen, i all synnerhet som Danmark och Skåne genom stenåldersfyndens mängd förutsätta under tidig period en tätare befolkning än det nordligare landet. Det relativt tätbefolkade Skåne gjorde det tydligen mindre inbjudande för ett nytt folk, som trängde fram. Där- emot kunde det nya folket göra sig mera gällande i ett med ursprungsfolket mindre tätt befolkadt land som Västergötland. Därföre träffa vi också där talrikare det nya folkets dolikocefala kranier. Med andra ord, det är ej osannolikt, att brakycfalerna eller Borrebytypen och dess variationer representera en ras, som tidigare dragit till Norden och i tätare flöckar befolkat Danmark och Skåne, men äfven trängt norrut. Efter denna ras skulle sedan den nordiska långskalliga rasen komma. Om den kom som snörkeramikfolk under gånggrifternas tid från söder eller som dösfolk från väster (Stjerna) eller kanske äfven från öster (Brögger) eller redan därförut från söder, blir en mera arkeologisk fråga. Dess tidigare ursprung tyckes, skola vi se, peka mot väster likasom de brakycfala mot öster.

Om Borrebytypen har ofta och sedan länge af antropo-

logerna, särskildt de franska, framhållits dess neandertaloida karaktärer, och de danska antropologerna se den ännu dels som neandertaloid dels som blandningsform.

Att bemärka är, att de båda fullständiga Neandertalmänniskornas kranier från Moustier och la Chapelle aux Saints visa, det ena obetydlig dolikocefali och det andra en närstående mesocefali. Neandertalkraniet själf har troligen varit mesocefalt. Spy I var säkerligen ringa dolikocefalt; men Spy II och ännu mera Krapinakranierna angifva sig varit brakycefaler med hög index. Vi hafva alltså redan här en stor variationsbredd i afseende på kranialindex; men kranierna äro få, för att af dem draga bestämda topografiska slutledningar. Egendommeligt är emellertid, att de västliga äro långskalligare och de östligaste, bergfolket från Krapina, utpräglade brakycefaler. Den enda fullt säkra dolikocefalen är mannen från La Chapelle aux Saints, som dessutom ej osannolikt tillhör en något senare tid än de andra af rasen. Vi hafva alltså häfd äfven för tidig brakycefali i Europa.

Ej kunna och vilja vi säga, att Borrebytypen bär Neandertalmänniskans karaktärer med dess låga hjässa, väldiga ansikte med framskjutande käkparti, brist på haka, stora sammanhängande ögonbrynsvalkar m. m.; men det är hos detta högt utvecklade Borrebykranium en del utmärkande karaktärer, som gifva det en prägel, hvilken gjort och gör, att man, då man ser det, gärna tänker om ej på Neandertalras så dock på något ursprungligt i rasväg. De ofta väldiga ögonbrynsbågarna hafva ej den utmärkande valkformen utan äro afskilda från den laterala delen af pannbenets begränsning mot ögonhålan; men ofta är denna laterala del dock framskjutande hos de manliga Borrebykranienierna. Ögonbrynsbågarna, den sluttande pannan och den djupa näsroten (nasion) äro de karaktärer, som verka såsom kvarstående rasminnen af lågvärdigare art, hvarigenom dessa kranier i kontrast till det långa nordiska kraniet komma att föra tanken mot de östliga brakycefala Neandertalmänniskornas alpina representanter från Kra-

pina. — Då man talat om brakycefali och dess ursprung, har man oftast haft tanken på östern. Lappskt, turanskt, mongoliskt ursprung känna vi väl från antropologiens historia i Norden, och ännu hafva ej dessa namn förklingat. I Frankrike, där man ej påträffat brakycefala kranier från paleolitisk tid, har man sökt ursprunget för de under neolitisk tid uppträdande bracycefalerna från öster, från alptrakterna. Ej är underligt, om vi också se mot öster, då vi finna brakycefaler och med dem öfverensstämmande typer bland våra stenålderskranier.

Så kommer frågan: hvarifrån härleder sig detta långa nordiska kraniet, den andra framstående typen i våra stenåldersgrafvar? Den rena dolikocefalien existerade under paleolitisk tid i Frankrike och Belgien i 87 procent. Af de kranietyper, som framträdde vid denna tid och kvarstodo senare, var den typ kanske allra mest markerad, som man benämnt Cromagnonrasen och som representeras af de kända kranierna, som funnits på denna märkliga fyndort. De äro stora kranier, dolikocefala, utan framträdande ögonbrynsbågar, med markerad ofta stor nackknöl, låga ögonhålor och relativt lågt ansikte.

Antropologerna hafva länge vädrat s. k. Cromagnoner öfver allt och äfven talat om sådana i vår Nord. Det dolikocefala stenålderskraniet i Norden är ofta ett stort kranium och visar genom sin dolikocefala form, sin stora markerade nackknöl, sina ofta ej stora ögonbrynsbågar, ofta låga ögonhålor etc. karaktärer gemensamma med den nämnda Cromagnongruppens kranier. Det finnes således enligt min mening skäl att se vår nordiska dolikocefala kranietyp såsom en afkomling af dessa kranier. Då den likväl är så pass olika, som den är, bör den ej bära det något förvillande namnet Cromagnonras. Utredningen i detalj af både Cromagnonrasen och dess olika kranier är ännu ett önskemål likasom af våra kraniers samband med desamma. Att kraniet under tidens lopp undergått en utveckling, en förändring, en minskning i dimensio-

nerna är tydligt. Hvarpå detta beror, kan åtminstone ej för närvarande förklaras, men att en tendens till aftagande i proflek finnes visar tydligt kraniets senare historia i Norden. Vårt långskalliga folk under järnåldern är ovedersägligen af samma ras som det under stenåldern, men kraniet är i allmänhet af mindre, så att säga smäckrare form.

Såsom jag ofvan nämnt, anser jag således, att kranietyperna och deras topografiska fördelning, enligt hvad vi för närvarande känna, kunna angifva en första invandring öfver Danmark och Skåne af folk med kortskalligare kranier, möjligen af Borrebytyp, och en senare af ett folk med den kranietyp, som vi hafva skäl att kalla nordisk. Bärarna af den senare besitta tydlig expansionskraft. De breda sig därför ut under kommande tider. De blifva stammen för det folk, som utbreder sig under brons- och järnåldern. De procenttal, jag ofvan anfört, visa klart, huru de rena dolikocefalerna tilltaga mer och mer. Kranierna antaga äfven finare former och mera konstanta karaktärer. Borrebytypen är ej helt borta, men gör sig ej så gällande och erbjuder sällan sina forna skarpa karaktärsdrag. Jag ser den t. ex. hos ett par enstaka kranier från äldre järnåldern ifrån Hvellinge. Från renässanstiden träffa vi den i det kända Kay-Lykses kranium. Steensby finner den i nutiden hos en mörk Anholtsbefolkning.

Märkligt är att se, huru öfverensstämmande procentförhållandena äro för järnålderskranierna från Sverige och Danmark. Förändringen från stenåldern är bemärkansvärd. Det har uppstått en *nordisk kranietyp*, en *nordisk ras*, hvilken är så utpräglad, så karaktäristisk och utbredd i Nordens länder vid denna tid, att den berättigar oss att om densamma använda epitetet "nordisk", i all synnerhet som den ännu i dag håller sig kvar i Norden i sin renaste form i större mängd än i något annat land i världen. Denna ras är utom af sin kranieform utmärkt af relativt hög växt och (såsom hårrester redan från bronsåldersfynd antyda) äfven af blondt hår och ljusa ögon.

Så hade under tiderna utbildat sig en ras, som ej nöjdes med att utbreda sig öfver Norden utan säkerligen med inneboende vandrings- och äfventyrlust under tidig järnålder drog mot söder såsom goter och andra folkvandningsfolk, för att bringa oro i Europa och sätta prägeln på sin sid. Sedan skulle samma ras, troligen drifven af ett nedärfadt behof, under yngre järnåldern draga i öster- och västerväg på vikingafärder. Framtiden skall kanske afgöra om kolonisationssträfvandena och emigrationslynnen hos vårt folk stå i något förhållande till rastypen.

Det kan nu kanske vara på sin plats att undersöka, huru nutidsbefolkningen i Sverige och Danmark ställa sig till förflutna tiders folk i afseende på kranialindex. Jag sammanställer därför åter de olika kranialindex-gruppernas procenttal för fornkranierna och tillägger motsvarande för nutidsbefolkningen. Dessa senare äro emellertid ej hämtade från kranier utan från de lefvandes hufvudmått. För jämförelsens skull har jag reducerat hufvudmått till kranialmått och gjort detta naturligtvis både för Sverige och Danmark. Talen har jag hämtat för Sveriges del från Retzius och Furst *Anthropologia Svecica* och för Danmarks del från Sören Hansen i *Meddelelser om Danmarks antropologi*. För Sverige äro procentalen beräknade på nära 45,000 värnepliktiga, för Danmark på 2,000. Tabellen blir då

Sverige:

Stenålder	48 proc.	dolikoc.	43 proc.	mesoc.	9 proc.	brakyc.
Järnålder	65	"	29	"	6	"
Nutid	30	"	57	"	13	"

Danmark:

Stenåldern	23 proc.	dolikoc.	47 proc.	mesoc.	30 proc.	brakyc.
Järnåldern	68	"	29	"	3	"
Nutid	12	"	55	"	33	"

Tabellen angifver en betydlig skillnad mellan nutidsbefolkningen och järnåldersfolket. Vid första påseendet ser det ut som en tillbakagång till stenåldersförhållanden, men så är

det för visso ej. Helt säkert är det nya rasinblandningar eller andra förhållanden, som framkallat förändringen. Först och främst framträder ökningen af brakycefalerna, som i Danmark är ofantlig, med en ökningsprocent af 30 från järnåldern räknadt. Af Danmarks dolikocefalprocent från järnåldern har en större del än i Sverige uppslukats af mesocefalerna, som i båda länderna visa ett procenttal, som öfverstiger halfva befolkningen. Kanske angifver detta en ökning af blandningsformer? I Sverige äro nu dolikocefalerna talrikare än i Danmark, om de ock liksom i Danmark äro färre än under stenåldern.

I vårt långsträckta land är emellertid förhållandena olika i de olika landskapen. Men äfven i de båda landskap, som visa högsta procent dolikocefaler, Södermanland och Dalsland, stiger den, såsom nedanstående tabell visar, ej högre än till 47 resp. 45 procent.

Södermanland	47	proc.	dolikoc.	48	proc.	mesoc.	5	proc.	brakyc.
Dalsland	45	"	"	50	"	"	5	"	"
Uppland	24	"	"	55	"	"	21	"	"
Gotland	20	"	"	65	"	"	15	"	"
Skåne	19	"	"	63	"	"	18	"	"
Lappland	17	"	"	59	"	"	24	"	"

Skåne visar 19 procent dolikocefaler och står därigenom de danska förhållandena, såsom var att vänta, närmare än Sverige i dess helhet. Genom sitt större antal brakycefaler är det äfven mera öfverensstämmande med Danmark. Lapp- och Uppland, som visa den största procenten brakycefali, stå under särskildt egendomliga förhållanden, värda ingående undersökning. Närmast har man här att tänka på deras närhet med Finland. Gotland med sin höga mesocefala procent 65 och ej obetydliga brakycefali är mest likt Skåne.

Hvarpå olikheten i de olika landskapen beror, tarfvar lokalundersökningar. Hvarpå förändringen af vårt folks kranieform är betingad eller hvarpå denna förändring af folkstammen beror, är ej lätt utröna, men bör därför väcka desto större behof af undersökning. Dolikocefalerna hafva tydligt

åtminstone relativt minskats. Är detta beroende på invandring af främmande element vid tiden för kristendomens införande och sedan på ökad samfärdsel med främmande folk? Hafva de stora epidemierna, såsom digerdöden, och de stora krigen medverkat härtill? Eller är det de invandrande elementens större förökningsförmåga och ärftlighetsbärande kraft? Har kanske det dolikocefala järnåldersfolket varit utsatt för en öfverklass sociala faror, aristokratiska ingiften och därpå följande degeneration med äfven kvantitativ tillbakagång, hvarvid plats bereds för generationskraftigare raselement? Vi veta ännu litet med säkerhet härom. Att folkväxling ägt rum under de olika tiderna, det angifves tydligt af tabellerna. Om de inverkanse orsakerna till växlingen tala de ej. Huru lockande det än vore att gå något in härpå, får jag dock lämna det till annat tillfälle, då jag hoppas hafva fått undersökt ett ökad antal kranier från både sten- och järnåldern, hvilka välvilligt blifvit ställda till mitt förfogande. Med hjälp af större antal af fornkranier och det i våra samlingar ständigt ökade materialet af kranier från medeltiden och från därpå följande århundraden skola kanske säkrare slutsatser kunna dragas rörande vårt folks härstamning och växlande sammansättning.

EN SVENSK PÅLBYGGNAD FRÅN STENÅLDERN.

AF

O. FRÖDIN.

ästra delen af Östergötland har af ålder utgjort en betydande kulturbygd, och att så varit förhållandet redan under stenåldern, därom vittnar det stora antal fynd från denna tid, som kommit och fortfarande komma i dagen. Som ett af de märkligaste förtjänar här framhållas det år 1904 vid Åby Fyrbondegård i Ödeshögs socken gjorda fyndet af skifyxor jämte andra flintredskap och af